

Egbert Schuurman: 'Cultuurfilosofie en profetie zijn innig verbonden'

Hoogleraar in beeld

In deze editie van *Aspecten* bezoekt Christine Boshuizen-van Burken prof. dr. ir. Egbert Schuurman, emeritus-hoogleraar Christelijke Filosofie. Afgelopen najaar verscheen over hem de biografie *Alleen God kan ons nog redden*, waar de Stichting twee bijeenkomsten aan gewijd heeft.

Ik bezoek Egbert Schuurman bij hem thuis, waar een hartelijk welkom en een studeerkamer vol boeken wachten. Schuurman vormt in diverse opzichten een uitzondering. Menig academisch filosoof zal het hem niet nadoen om een positie te verwerven in zowel het academische debat als de politiek en op tal van andere manieren maatschappelijke actief te zijn. Het is ook vrij uitzonderlijk dat een proefschrift, dat men schrijft aan het begin van een academische loopbaan, nog steeds actueel is ver na het einde ervan. We hebben het dan over *Techniek en Toekomst*, dat Schuurman aan de Vrije Universiteit verdedigde onder professor Van Riessen in 1972. "Het is het laatste in lood gezette boek bij Van Gorcum, de drukker", aldus Schuurman. Nog een unicum dus. Dat er vervolgens

twee drukken in het Engels verschenen zijn en er sinds kort een Chinese en Portugese vertaling in omloop zijn, getuigt er van dat de boodschap van het boek onverminderd actueel is. Terugkijkend op het succes vindt Schuurman zelf dat er wel wat op het boek aan te merken valt. "Er zitten wel wat eenzijdigheden in hoor. Ik zou het meer hebben willen toelichten met voorbeelden. Maar zoals de techniekfilosofie vandaag de dag bedreven wordt, daar geloof ik ook niet in: dat beperkt zich tot louter casussen, waar de studenten dan een les uit moeten trekken."

Waar Schuurman wel in gelooft, is *profetische cultuurfilosofie*. Schuurman: "Profetie en cultuurfilosofie staan niet los van elkaar. Op de achtergrond van de cultuur hebben we met de voortgaande scheppingsgeschiedenis te maken. Naar Bijbels getuigenis is Christus de Heer van die geschiedenis. Door Christus is alles ontstaan. Hij verlost de scheppingsgeschiedenis van de zonde en haar gevolgen. En Hij brengt ook het perspectief van het Koninkrijk van God. Met andere woorden, in het christelijk denken over de cultuur gaan we uit van Christus als de stuwende kracht - het grondmotief en de zin - van heel de schepping. Dit getuigenis van Christus is de geest van de profetie (Openb. 19:10)."

Cultuurontwikkeling gaat vaak gepaard met conflicten, strijd, spanningen, dus dialectiek. Wijsgerige aandacht voor onze technisch-economische cultuur vraagt naar achtergronden en toekomst. Kritische behandeling van achtergrond en toekomst

van deze ontwikkeling is profetische cultuurfilosofie. Dat geldt bijvoorbeeld ook al voor techniekfilosoof Heidegger, aan wie Schuurman in zijn proefschrift een hoofdstuk wijdde. Volgens Schuurman heeft Heidegger er veel aan bijgedragen om de problematiek van onze cultuur bloot te leggen: "De cultuur die alleen gezien wordt als de bevestiging van de menselijke heerschappij, ontroofd de mens zijn vrijheid en neigt naar de ondergang", schrijft hij.

Terwijl Heidegger is blijven steken in doemdenken, biedt Schuurman een hoopvol perspectief. Schuurmans profetische cultuurfilosofie luidt: Er is "een bekering tot God, de Schepper, de Verlosser in Jezus Christus noodzakelijk. In die bekering is geen sprake van vlucht, de mens komt weer op de plaats te staan, die God hem oorspronkelijk had toegewezen. Niet in het centrum, niet als heer der werkelijkheid, niet als een mens die zichzelf genoeg is - onverschillig in wat voor richting die autonomie zich ook uitwerkt -, neen, maar als dienstknecht, die door God tot cultuurvorming, tot de ontwikkeling van de techniek geroepen is en die voor zijn doen en laten aan Hem verantwoording schuldig is. Deze belijdenis is bevrijdend zowel tegenover de vereerders van wetenschap en techniek, als tegenover hen die er voor wegvluchten."

Schuurman neemt als christen-denker met deze insteek een eenzame positie in. Er is in de cultuurfilosofie nauwelijks zo omvattend over de techniek geschreven als hij deed. Hij behandelt de techniek breed en diep en gaat daarbij terug naar de afhankelijkheid van alles, ook van de techniek, van God de Schepper en Christus de Verlosser. En dat is uitermate actueel. "Bijna alle technische ontwikkelingen die grote impact hebben op de samenleving zijn van de laatste 60 jaar, maar we zijn verblind door de techniek. Filosofen, technologen, theologen en ook het grote publiek hebben zich nooit kritisch uitgelaten over techniek, Jacques Ellul daargelaten. Toch zijn er allerhande problemen, denk aan het milieu, het klimaat, maar

er is nog veel meer, waarover men vanuit techniek-filosofisch oogpunt kritisch zou moeten zijn." Volgens Schuurman willen filosofen wel kritisch zijn over de neoliberale economie, maar niet over techniek: "Geld hebben we niet allemaal. Daarom is het gemakkelijker kritiek op de economie te hebben. Maar techniek hebben we allemaal, want we hebben allemaal een auto, een telefoon en een laptop. Het is veel moeilijker er dan kritisch op te zijn."

Volgens Schuurman zal de kritiek op techniek en technologie in de nabije toekomst wel anders worden dan de manier waarop hij er over geschreven heeft. Er is aanvulling nodig: "Sociale media zorgen er voor dat we de werkelijkheid aan het verdraaien zijn", aldus Schuurman. Als voorbeeld noemt hij dat hij 1100 'vrienden' heeft op LinkedIn, waarvan hij het merendeel niet eens kent: "als dat geen verdraaiing van de werkelijkheid is!"

Volgens Schuurman is er nog veel meer te zeggen, maar in ieder geval moet de profetische cultuurfilosofie wat hem betreft aan de orde komen in de colleges van de bijzondere hoogleraren in de christelijke filosofie. "Het bestaansrecht van die leerstoelen ligt zelfs in deze profetische roeping! Het is dan ook onjuist om mijn filosofie uit te spelen tegen profetie. Ze zijn innig verbonden."

Tot slot wil Schuurman graag de wens uitspreken dat de bijzondere leerstoelen *bijzondere* leerstoelen blijven. "Het hebben van een bijzondere leerstoel is een recht bij wet verleend. Natuurlijk zijn er algemene normen waar een bijzonder hoogleraar aan moet voldoen, maar het expliciet christelijk-filosofische karakter van de leerstoelen moeten we behouden. We dienen onze bijzonder hoogleraren te vragen om in begrijpelijke taal de christelijke cultuurfilosofie aan de man te brengen. Ook moeten we niet terughoudend zijn in deelname aan het maatschappelijke debat via kranten en lezingen. Laten we niet teveel op onszelf en onze reputatie letten, maar op onze opdracht."

Rondje studiekringen: Ede

Ede

Deze kring is in 1973 gestart vanuit een gezamenlijke interesse in reformatische wijsbegeerte van de heren Van der Kooij en Eikelboom. Van der Kooij was hier goed in thuis en heeft inhoudelijk veel bijgedragen. Vanaf 1985 verzorgde de heer Stamhuis veel inleidingen.

Mede-oprichter Eikelboom: "De kracht van de reformatische wijsbegeerte vind ik vooral de aspectenleer." Op de vraag of hij nog een tip heeft voor aspirant-kringleden, antwoordt Eikelboom: "Ik draai dit graag om en doe een appel op de bestaande kringen: wees een goede gastheer of gastvrouw voor nieuwkomers; spreek hen aan, wees betrokken, zodat ze snel aansluiting vinden."

Mans Velvis is al lang een actief kringlid: "Ik maakte voor het eerst kennis met een studiekring in de jaren zestig. Ik was geboeid door denkers als Sartre, Camus en Merleau Ponty. Mijn dominee (C. Vonk - van *De Voorzeide Leer*) vond dat ik ook maar eens kennis moest maken met het denken

van de gelovige filosoof Herman Dooyeweerd. Hij nam me mee naar lezingen van mensen als Zuidema en Mekkes, in Rotterdam. Dat denken boeide me vanaf het eerste begin. Wat mij vooral trof bij Dooyeweerd was, nog meer dan zijn imposante oeuvre, zijn geloof, waarin heel zijn denken verankerd was: 'Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen'. Met zo'n mens wilde ik graag meedenken."

Het thema dit jaar is 'Op zoek naar de mens'. Leidraad is het boek *Beginnen met filosofie: met andere ogen kijken naar je leven* van de Franse filosoof Luc Ferry. De zes hoofdstukken worden op zes avonden behandeld en de overige twee avonden komen 'Kabinetsformatie - relatie CU en D66' en 'Voltooid leven' aan de orde.

Bent u geïnteresseerd in een kring? Zie www.christelijkefilosofie.nl/gedachtegoed/studiekringen of neem contact op met het kantoor.

De missie van ons werk is het doordenken en doorgeven van het christelijk-filosofische gedachtegoed op een manier die het leven van zowel christenen als niet-christenen verrijkt en bijdraagt aan een betere vervulling van hun roeping in de samenleving. Daarmee kiezen we expliciet

voor een inhoudelijke profilering. Stichting voor Christelijke Filosofie heeft geen unieke doelgroep of aanpak, maar wel een unieke inhoud: 'christelijke filosofie'; die is bepalend voor haar identiteit en bestaansrecht.

De meerwaarde van christelijke filosofie ligt met name in het inzicht die het geeft in de werkelijkheid en de handvaten die het daarmee biedt om tot begrip en handelen te komen. Dit is heilzaam in een context van simplistische antwoorden en reductionisme. Kenmerkend voor dit inzicht is:

1. Levensovertuiging gaat vooraf aan en is bepalend voor ons denken;
2. De werkelijkheid is in verscheidenheid (aspecten) én samenhang gegeven (en dus niet te reduceren tot een enkel aspect);
3. De werkelijkheid is normatief van aard en dat geldt dus ook voor onze professionele (beroeps)praktijken.
4. De werkelijkheid is relationeel van aard en de mens beantwoordt daarom aan zijn roeping door recht te doen aan de relatie met God, zichzelf, de ander en de schepping.

We kunnen hiervoor putten uit een lange traditie van christelijk-filosofisch denken, met voor onze Stichting als belangrijk ankerpunt de reformatorische wijsbegeerte van met name Herman Dooyeweerd, Dirk Vollenhoven en hun opvolgers. De laatste jaren houdt de Stichting zich meer dan voorheen ook bezig met denkers uit de bredere traditie van de christelijke filosofie, zoals Alvin Plantinga, Nicholas Wolterstorff en Charles Taylor.

Het christelijk-filosofische gedachtegoed vraagt voortdurend om actualisering, zowel in het doordenken als doorgeven ervan. Het doordenken van de inhoud is een noodzakelijke voorwaarde voor het doorgeven; we staan steeds voor

nieuwe vragen in andere contexten. Zo blijft het gedachtegoed van betekenis, ook voor nieuwe generaties.

De eerste doelgroep van onze Stichting is dan ook studenten: allereerst christelijke studenten, maar ook andere studenten. Het gaat hier niet simpelweg om kennisoverdracht, maar om een vormingsdoel; het vormen van toekomstige leiders. Hierin hebben de hoogleraren ook een belangrijke mentorrol. Onze tweede doelgroep wordt gevormd door andere individuele geïnteresseerden in het christelijk-filosofisch denken en de uitwerking ervan, waaronder (young) professionals. In de derde plaats zijn wij dienstbaar aan (maatschappelijke) organisaties die een beroep doen op ons (denken). Denk hierbij aan politieke partijen en diverse media.

Vanuit deze missie zoeken we wegen om impact te hebben, waartoe we een beleidsplan 2018-2021 geschreven hebben. Een prominent onderdeel van dat beleidsplan is dat we een accent willen leggen in ons leerstoelenbeleid en daarin meer samenhang aanbrengen. In het licht van onze focus op inhoud willen we de mogelijkheid verkennen om een **kenniscentrum** op te richten, bestaande uit een omvangrijkere leerstoel en een aantal medewerkers. Het belangrijkste doel van het kenniscentrum zou zijn het fundamenteel doordenken en vervolgens doorgeven van christelijke filosofie, in gesprek met hedendaagse stromingen en vraagstukken. Daarnaast blijven we streven naar andere (bijzondere) **leerstoelen**, op diverse universiteiten. Terwijl het kenniscentrum zich richt op fundamentele en meer algemene doordenking van christelijke filosofie, is het doel van deze leerstoelen specialisatie in en toepassing op verschillende vakgebieden en maatschappelijke thema's.

Ons streven om een kenniscentrum te starten mag gerust ambitieus genoemd worden. We gaan de komende tijd verkennende gesprekken voeren met universiteiten waar dit centrum mogelijk ondergebracht kan worden en met potentiële financiers. Mocht u hier ideeën voor hebben, dan houden wij ons aanbevolen. Neem gerust contact op met onze directeur, Sander Luitwieler (directie@christelijkefilosofie.nl).

Dirk van Schepen, bestuurslid

Nieuwe uitgave in boekenreeks

Psychotherapeuten zijn ook maar mensen. Wanneer zij beroepsmatig cliënten onderzoeken en behandelen, gebruiken zij zoveel mogelijk standaardmodellen en -werkwijzen. Op die manier zien zij bepaalde patronen en laten andere buiten beschouwing. Maar waar blijft dan hun kijk op mens en wereld? En waar blijft de kijk van de cliënt op mens en wereld? Daar geven veel professionele begrippenkaders in de psychotherapie niet veel structurele ruimte aan. Dat maakt uit voor de praktijk van alledag. Als de doorwerking van levensbeschouwing over het hoofd wordt gezien, blijft een gereduceerde praktijk over en wordt aan de cliënten geen recht gedaan in hun uniciteit en groepsidentiteit. In de nieuwste uitgave in onze boekenreeks neemt dr. Bert

Loonstra, theoloog en psycholoog, opnieuw de relatie tussen psychotherapie en levensbeschouwing onder de loep. Met behulp van de christelijke filosofie ontwikkelt hij een model waarin tussen levensbeschouwing en psychotherapie geen spanning bestaat, maar een vruchtbaar samenspel.

U kunt het boek bestellen via info@christelijkefilosofie.nl of T 033 – 43 28 288. Het boek kost € 24,90, exclusief verzendkosten.

Vertrek Verkerk uit Eindhoven & afscheid Jochemsen

Prof. dr. Maarten Verkerk heeft afgelopen najaar zijn laatste colleges gegeven als bijzonder hoogleraar Christelijke filosofie aan de Technische Universiteit Eindhoven. Met het oog op zijn naderende pensionering is hij niet opgegaan voor een nieuwe termijn. Tijdens de studieconferentie op 20 januari jl. hebben we hem in het zonnetje gezet. Ook op deze plaats danken wij hem hartelijk voor al het werk, dat hij vanaf 2004 met zo veel passie gedaan heeft in Eindhoven. De Stichting is van plan te gaan werven voor een nieuwe leerstoelhouder, onder voorbehoud van financiering. Omdat Maarten Verkerk nog ruim een jaar verbonden blijft aan de Universiteit Maastricht, neemt hij nog geen afscheid.

Dat geldt wel voor prof. dr. ir. Henk Jochemsen, bijzonder hoogleraar Christelijke filosofie aan Wageningen University & Research (WUR), die op 30 juni a.s. met pensioen gaat. Ook in Wageningen is het de bedoeling om een nieuwe leerstoelhouder te benoemen. Op 21 juni vindt een aantal activiteiten plaats ter gelegenheid van het afscheid van Henk Jochemsen, waarvoor we u van harte uitnodigen.

Van 13.00 - 15.15 uur is er een minisymposium, in samenwerking met Prisma, een vereniging van christelijke organisaties in ontwikkelingssamenwerking en diaconaat, waarvan Jochemsen tot voor kort directeur was. Het thema is 'Een normatieve visie op ontwikkelingssamenwerking'. Plaats: De Leeuwenborch, Hollandseweg 1, Wageningen. Er zijn drie sprekers, met aansluitend discussie.

- Prof. dr. ir. C. Leeuwis zal ingaan op de betekenis van wetenschap en techniek in ontwikkeling, onder meer in relatie tot institutionele innovaties.
- Dr. Kees Biekart zal vooral de plaats en rol van maatschappelijke organisaties in ontwikkelingssamenwerking bespreken en de spanningen die zich daarbij voordoen.
- Corné Rademaker MSc MA, promovendus van Henk Jochemsen, zal in zijn bijdrage diverse vormen van normativiteit aanwijzen die in ontwikkelingssamenwerking tot gelding gebracht moeten worden.

Aan het einde van het symposium zal een tweetalig boek gepresenteerd worden over een christelijke visie op ontwikkelingssamenwerking en diaconaat, vanuit de kring van Prisma en onder redactie van Henk Jochemsen.

Vervolgens hoopt Henk Jochemsen vanaf 16.00 uur zijn afscheidsrede te houden in de Aula van de WUR (Generaal Foulkesweg 1, Wageningen). Aansluitend is er een receptie in hetzelfde gebouw.

AGENDA

Bijeenkomsten

> 24 mei: symposium 'Werk van de toekomst' & oratie 'Waartoe is de economie op aarde' Goldschmeding leerstoel prof. dr. Govert Buijs. Tijd: 13.00 - 15.00 & 15.45 uur. Locatie: Vrije Universiteit Amsterdam.

> 21 juni: symposium & afscheidsrede prof. dr. ir. Henk Jochemsen. Tijd: 13.00 - 15.15 & 16 uur. Locatie: Wageningen University & Research. Zie bovenstaand bericht.

Collegeseries voorjaar 2018

Universiteit Delft:

> Wetenschaps- en techniekfilosofie I, door prof. dr. Marc de Vries. 2e semester 2017-2018, woensdagen, 15.45 - 17.30 uur, zaal TBM-D.

Universiteit Twente:

> Slotlezing 'Filosofie en theologie' in de cyclus *Inleiding Christelijke Filosofie*, i.s.m. ChOOSE, door prof. dr. Jan Hoogland. 16 mei, 20.00 - 21.45 uur, zaal 4 van De Bastille.

COLOFON

STICHTING VOOR
CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Uitgave van Stichting voor Christelijke Filosofie

Bestuur

Drs. P. Sneep (voorzitter)
Dhr. D. den Hollander (penningmeester)
Drs. W. Vollbehrr (secretaris)
Dr. ing. C.G. Boshuizen-van Burken
Dhr. D. van Schepen MA
Dhr. ing. A.F. de Visser MA
Drs. A. van Woudenberg-de Groot

Curatorium

Prof. dr. F.A. van der Duyn Schouten (voorzitter)
Dr. D.J. Bakker
Dr. P. Blokhuis
Prof. dr. J.J. Graafland
Ir. G.J. Harmsen
Prof. dr. J.C. Kennedy

Hoogleraren

Prof. dr. G.J. Buijs (Rotterdam)
Prof. dr. J. Hoogland (Twente)
Prof. dr. ir. H. Jochemsen (Wageningen)
Prof. dr. R. van Riessen (Leiden)
Prof. dr. M.J. Verkerk (Maastricht)
Prof. dr. M.J. de Vries (Delft)

Bureaumedewerkers

Dr. S. Luitwieler (directeur)
Mw. M. Haan (bureaumanager)

Contributie en abonnementsprijzen:

- Contributie Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte: € 65,- per jaar
- Abonnement Sophie: € 37,90 per jaar (6 nummers); zie www.sophieonline.nl
- Abonnement Philosophia Reformata: zie www.philosophia-reformata.org

Contact

Postadres Postbus 2220, 3800 CE, Amersfoort
Bezoekadres Bergstraat 33, 3811 NG, Amersfoort
T 033 - 43 28 288
E info@christelijkefilosofie.nl
W www.christelijkefilosofie.nl
Facebook cfilosofie
Twitter @Cfilosofie
IBAN NL33 INGB 0001 2095 98

Ontwerp

Aperta, Hilversum

DTP & Druk

Buijten & Schipperheijn, Amsterdam